

INGLIZ VA O'ZBEK MAQOLLARINING SEMANTIK TUZILMALARINI KONTRASTIV TAHLILI

QAYUMOVA ADIBA LAZIZOVNA
TOSHKENT VILOYATI YANGIYO'L
SHAHAR 57-SONLI UMUMTA'LIM
MAKTABI INGLIZ TILI O'QITUVCHISI

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada ingliz va o'zbek maqollarining semantik tuzilmalarini kontrastiv tahlili yoritib berilgan. Maqola boshlanishida maqollarning semantik xususiyatlari haqida o'rganilgan. Ingliz maqollari qisqa va xalqning turmush tarzi, hayotiy vaziyatlar, tajribalar va haqiqatlar hamda hayotiy maslahatlarni o'z ichiga olgan frazeologizmlarning bir turi ekanligi ta'kidlangan. Ushbu maqola shu sohadagi ilmiy tadqiqotchilar va mustaqil izlanuvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

KALIT SO'ZLAR: Maqol, semantik tahlil, dunyoqarash, madaniy an'ana, hayotiy tajriba, xususiyat, semantik farq, tajriba

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается контрастивный анализ семантических структур английских и узбекских пословиц. В начале статьи изучаются семантические характеристики пословиц. Подчеркивается, что английские пословицы являются короткими фразеологизмами, которые отражают образ жизни народа, жизненные ситуации, опыт и реальности, а также жизненные советы. Эта статья может быть полезна для научных исследователей и независимых исследователей в данной области.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Пословица, семантический анализ, мировоззрение, культурная традиция, жизненный опыт, характеристика, семантическая разница, опыт.

ANNOTATION: This article presents a contrastive analysis of the semantic structures of English and Uzbek proverbs. At the beginning of the article, the semantic characteristics of proverbs are examined. It is emphasized that English proverbs are short phrases that encompass the lifestyle of the people, life situations, experiences and realities, as well as practical advice. This article may be useful for researchers and independent scholars in this field.

KEYWORDS: Proverb, semantic analysis, worldview, cultural tradition, life experience, characteristic, semantic difference, experience.

Ingliz maqollarining semantik xususiyatlari ularning dunyoqarashi, madaniy an'analari va hayotiy tajribalarini ko'rsatadi. Shuning uchun ular ko'pincha universal va o'zgaruvchan, ammo o'z o'rnida doimiy ahamiyatga ega. Ingliz va o'zbek maqollarining semantik xususiyatlari, ya'ni ularning mazmuni va ma'no jihatlari, ko'plab umumiy va o'ziga xos xususiyatlarga ega. Quyida ular orasidagi ba'zi asosiy semantik farqlarni va o'xshashliklarni ko'rib chiqamiz. Ingliz maqollarining semantik xususiyatlari haqida quyidagi jihatlarni ko'rib chiqishimiz mumkin:

- 1. Ma'no va belgi:** Maqollar ko'pincha simvolik ma'noga ega bo'lib, odatdagi hayot tajribalarini keltirib chiqaradi. Ular jamiyatning axloqiy va madaniy urf-odatlarini o'zida aks ettiradi;
- 2. Qisqalik va kuchlilik:** Maqollar aniq, lo'nda qilib ifodalangan qisqa jumla bo'lib, asosan kuchli tasvirlar va metaforalardan foydalanadi, bu esa o'z navbatida maqollarning ta'sirchanligini oshiradi;

3. Universalizatsiya: Ko‘plab maqollar turli madaniyatlarda o‘xshash ma’nolarga ega bo‘lishi mumkin, bu esa insoniyatning umumiy tajribasini ko‘rsatadi;

4. Vaqtga nisbatan doimiylik: Maqollar ko‘pincha tarixiy qiymatga ega bo‘lib, vaqt o‘tishi bilan ta’sir kuchini yo‘qotmaydi;

5. Metafora va qiyos: Maqollarda ko‘p hollarda metaforalar ishlatiladi, bu esa ularga chuqur ma’no beradi va fikrlarni to‘g‘ri ifodalashga yordam beradi;

6. O‘zgarmaslik va o‘zgaruvchanlik: Ba’zi maqollar o‘z ma’nosini vaqt o‘tishi bilan yo‘qotishi yoki yangi kontekstlarda yangi ma’nolarni aks ettirishi mumkin. Bu xususiyatlar ingliz tilidagi maqollarning semantik xususiyatlarini yaxshiroq anglashga yordam beradi. Ingliz maqollari qisqa va xalqning turmush tarzi, hayotiy vaziyatlar, tajribalar va haqiqatlar hamda hayotiy maslahatlarni o‘z ichiga olgan frazeologizmlarning bir turidir. Chunki maqollar so‘zlashuvchilar orasida keng qo‘llaniladi va ingliz tilida so‘zlashuvchilar ulardan nutqda keng foydalanadi. Bundan tashqari, millatning hayotiy tajribalari, tarixiy, madaniy, ijtimoiy, ruhiy qarashlari ham maqollarda o‘z aksini topadi. Har bir xalq, millat va madaniyat o‘z maqollari va xalq og‘zaki ijodiga ega. Maqollarda biror-bir so‘zni tushirib qoldirmaslik juda muhim. Chunki maqollardagi biror so‘z tushirib qoldirilsa yoki boshqasiga almasha maqolda anglashilgan ma’no yo‘qoladi. Maqollar fikrni tasviriy ravishda qisqa va lo‘nda ifodalashga yordam beradi. Shuningdek, ular ko‘chma ma’noda qo‘llanilishi mumkin. Mashhur o‘zbek tilshunosi Bahodir Sarimsoqov aytganidek: “Maqollar o‘z va ko‘chma ma’nolarda qo‘llanilishi mumkin. Bu xususiyat maqollarning mavzu va qo‘llanilish doirasini kengaytiradi”. Bundan tashqari maqollar fikrni tushunish va tushuntirishni tezlashtiradi¹

Kundalik hayotimizda uchrovchi turli xil narsalarni hamisha ikki xil, ya’ni bir-biriga qarama qarshi jihatlari orqali bilamiz. Bular ichida eng ko‘p uchrovchi hodisalardan yaxshilik va yomonlik xislatlaridir. Yoki tilimizda bularni ijobiy bo‘yoqdor so‘zlar va salbiy bo‘yoqdor so‘zlarga ajratamiz. Yaxshilik va yomonlik leksemalarining maqollarda keng

ko'lamda uchrashi tabiiy holdir. Chunki maqollar xalqning hayotiy haqiqatga nisbatan qarashlarini va munosabatlarini ko'rsatuvchi hodisadir. Shu o'rinda ingliz va o'zbek maqollarida uchrovchi yaxshilik va yomonlik mavzusidagi maqollar xalqning ushbu tushunchalarga bo'lgan munosabatlarini yaqqol ifoda etadi. Keltirilgan fikrlarimizni isbotlash maqsadida quyida bir qator yaxshilik va yomonlik mavzusidagi ayrim o'zbek va ingliz maqollarining semantik tahlillarini keltirib o'tamanⁱⁱ

ⁱ <https://gisconf.com/index.php/GTERD/article/view/1764/1771>

ⁱⁱ <https://www.in-academy.uz/index.php/yopa/article/download/14540/10129>

”A bad excuse is better than none “Ushbu maqol ingliz tilidagi maqollardan hisoblanadi. Buni o'zbekcha variantini ham izohlab o'tamiz. Demak,

Yaxshi gap bilan ilon inidan chiqar,

Yomon gap bilan musulmon dinidan-degan tushuncha anglashiladi.

Maqolning inglizcha variantini o'zbek tiliga tarjima qilsak, umuman kechirim so'ramagandan ko'ra kech bo'lsa ham kechirim so'ragan ma'qul degan tarjimani beradi. Maqol bir qarashda o'zbek tilidagi mashhur “ Hechdan ko'ra kech yaxshi” maqolini esga tushirishi mumkin. Ammo maqolning har ikkala tildagi variantini chuqur tahlil qilib ko'radigan bo'lsak, “ Hechdan ko'ra kech yaxshi” muqobil variant bo'lolmasligiga ishonch hosil qilamiz. Negaki “A bad excuse is better than none” maqoli ingliz xalqi tomonidan insonni kechirimli bo'lishga, har qanday sharoitda ham insonlar orasida yaxshi xulq-atvorli bo'lish kerakligiga o'rgatadi. Inson yaxshilik bilan, xushmuomalalik bilan ko'plab yutuqlarga erishishi va hayotini bir tekisda olib borishi mumkinligi aytiladi. Maqolning o'zbekcha variantida keltirgan fikrlarimizning yanada ta'sirchan qilib ifodalanganini ko'ramiz. Ya'ni:

“Yaxshi gap bilan ilon inidan chiqar, Yomon gap bilan musulmon dinidan” maqoli orqali o'zbek xalqi insonni hamisha shirinso'z bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Umuman

olganda,maqollar juda keng ko'lamda qo'llanilib,ularni qo'llashda chegara yo'q.SHuni aytib o'tish kerakki, ko'plab maqollarning har xil tillardagi shakllarida ham shaklan, ham ma'no jihatdan yoki umumiy bajarayotgan funksiyalaridan o'xshashlik topsa bo'ladi. O'zbek tilidagi ayrim maqollar ingliz maqollariga uslubiy jihatdan mos keladi.SHu bilan birga, ma'lum bir tildan ikkinchi tilga berilgan o'girishlardabmaqollarning aynan o'xshashini topish qiyin bo'ladi. SHunda izohlarga yoki ikkinchi bir adekvat variantga murojaat qilinadi. O'zbek tilidagi maqollarning ingliz tilida yoki ingliz tilidagi maqollarning o'zbek tilidagi muqobil variantini topish ancha mushkul, bu borada maqollarga o'rni kelganda izoh berib o'tish tarjimaga putur etkazmaydi balki uni to'ldiradi va boyitadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam,o'zbek va ingliz maqolalari bir-biridan semantik jihatdan farq qiladi. Maqollar ko'pincha tarixiy kontekstga ega bo'lib, vaqt o'tishi bilan o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Ko'plab maqollar turli madaniyatlarda o'xshash ma'nolarga ega bo'lishi mumkin, bu esa insoniyatning umumiy tajribasini aks ettiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://gisconf.com/index.php/GTERD/article/view/1764/1771>
2. <https://www.in-academy.uz/index.php/yopa/article/download/14540/10129>
3. <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/download/2982/5698/2907>